

Tjänsteutlåtande

Utfärdat 2024-01-04

Diarienummer

N166-0020/24

Handläggare

Elisabeth Johansson

Telefon: 031-366 73 35

Epost:elisabeth.h.johansson@socialhisingen.goteborg.se

Kartläggning av barn bortförda av hedersskäl

Förslag till beslut

Socialnämnden Hisingen antecknar mottagandet av rapport gällande kartläggning över antalet saknade barn utifrån en hedersrelaterad problematik i Göteborgs Stad och antecknar den till protokollet.

Sammanfattning

De fyra socialnämnderna rapporterar för perioden 2022-10-01 till 2023-09-30 tillsammans 23 saknade barn, i sju av fallen saknas en mer konkret misstanke om kopplingen till hedersrelaterad problematik. Orsaken till att barn förts ur landet är endast i ett fall kopplat till en situation som skulle kunna innebära utreseförbud, i detta fall bortgifte. Det är således fler barn som rapporterats som bortförda i årets kartläggning jämfört med de tre senaste åren, då det varit runt tio bortförda barn. Årets kartläggning visar dock, tydligare än tidigare år, svårigheten att kartlägga om det är just hedersrelaterad problematik som gör att barn uteblir från skolan. I några fall har hela familjen flyttat ur landet och man saknar information om orsaken.

Det är självklart alltid viktigt att uppmärksamma barn som oplanerat uteblir från skolan, men det är viktigt att bedömningen om det handlar om just hederskontext grundar sig på fler iakttagelser och uppgifter än ursprungsland eller vilket land man flyttat till. Detta för att ge en rättvisande bild av hedersproblematikens påverkan på barnens situation.

Av de barn som rapporterats bortförda har fyra barn kommit tillbaka till Sverige igen, i resterande fall är barnen fortsatt bortförda eller så saknas information om de är tillbaka igen eller inte.

Stadens arbete med hedersrelaterat våld och förtryck har intensifierats och utvecklats under de senaste åren, vilket uppföljningen av planen för stadens arbete mot hedersrelaterat våld och förtryck konstaterar. Det ökade antalet bortförda barn som fångats upp i årets kartläggning kan visa på att det finns en större uppmärksamhet på problematiken. Stadsrevisionens rapport på området pekar dock på en del fortsatta brister och utvecklingsområden, för socialtjänsten särskilt när det gäller gemensamma rutiner.

Bedömning ur ekonomisk dimension

Hedersrelaterat våld och förtryck medför betydande samhällskostnader, både på samhällsnivå och individnivå. På samhällsnivå handlar det till exempel om kostnader för diverse rättsprocesser, stödinsatser, vård och behandling samt sjukskrivningar.

Hedersrelaterat våld drabbar i stor utsträckning barn och unga. Konsekvenserna för dem kan vara att de utvecklar en fysisk och psykiska ohälsa till följd av våldsutsattheten, som i sin tur försvårar möjligheterna till självförsörjning och ett självständigt liv. Att arbeta mot hedersrelaterat våld kan ses som en samhällsekonomisk investering, liksom övrigt våldsförebyggande arbete.

Bedömning ur ekologisk dimension

Förvaltningen har inte funnit några särskilda aspekter på frågan utifrån denna dimension.

Bedömning ur social dimension

Hedersrelaterat våld och förtryck är en kränkning av individens mänskliga rättigheter och i många fall ett brott mot den svenska lagstiftningen. FN:s konventioner om de mänskliga rättigheterna, samt kvinnokonventionen och barnkonventionen ger också ett tydligt stöd i arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck. Stöd för arbetet finns även i Europarådets Istanbulkonvention samt EU:s brottsofferdirektiv. Kontrollen av flickors och kvinnors sexualitet utgör själva kärnan i en hedersrelaterad kontext och är starkt knuten till kollektivet, oftast bestående av både manliga och kvinnliga förövare. Det kan räcka med ett rykte om en flickas/kvinnas påstådda beteende för att sanktioner ska utövas. Pojkar får ofta rollen att bevaka att systrar, kvinnliga kusiner eller andra kvinnliga släktingar lever upp till de hedersnormer som råder.

Homosexuella, bisexuella, trans- och queerpersoner är särskilt utsatta i en hedersrelaterad kontext. Personer med intellektuell funktionsnedsättning som utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck är också en särskilt sårbar och svårupptäckt målgrupp. De är ofta i beroendeställning till den/de som utövar våldet. Till skillnad från ungdomar utan funktionsnedsättning som blir tvingade eller övertalade till att ingå ett äktenskap, vilseleds ungdomar med intellektuell funktionsnedsättning in i äktenskap. Vilseledande till äktenskap innebär att den unge tackar ja till att ingå äktenskap utan att egentligen veta vad det innebär.

Ärendet

Socialnämnden Hisingen har att anteckna till protokollet, förevarande tjänsteutlåtande med socialförvaltningarnas uppgifter och förvaltningens analys gällande kartläggning av barn som misstänks ha förts ut ur landet utifrån en hedersrelaterad problematik.

Beskrivning av ärendet

I detta tjänsteutlåtande ges en bakgrund och aktuell redovisning av stadens kartläggning 2023 av bortförda barn utifrån en misstänkt eller konstaterad hedersrelaterad problematik. Det ges också en kort beskrivning av nationella och lokala kunskapsunderlag. Tjänsteutlåtandet är författat av socialförvaltningen Centrum.

Statlig utredning

Ett betänkande av ”Utredningen om åtgärder mot kontroller av flickors och kvinnors sexualitet” (SOU 2023:37) presenterades i juli månad och har skickats ut på remiss. De samlade slutsatserna är att utförande av oskuldskontroller och oskuldsingrepp samt utfärdande av oskuldsintyg förekommer i Sverige. Utredningen föreslår att det införs en ny straffbestämmelse om oskuldskontroll i fjärde kapitlet brottsbalken. Förslaget är också att oskuldsingrepp ska förbjudas genom nya bestämmelser i lagen (1982:316) med förbud mot könsstympning av kvinnor. Utredningen föreslår vidare en utökning av möjligheten att besluta om utreseförbud enligt 31 a § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU). Ett sådant förbud ska även omfatta fall där det finns påtaglig risk för att någon som är under 18 år förs utomlands eller lämnar Sverige i syfte av att genomgå ett oskuldsingrepp eller en oskuldskontroll.

Kartläggning av Länsstyrelsen Östergötland

Under 2022 har Nationellt centrum mot hedersrelaterat våld och förtryck (NCH) vid Länsstyrelsen i Östergötland genomfört en uppföljande kartläggning om bortförda personer i en hederskontext som presenterats under hösten. Den förra kartläggningen genomfördes 2019. Även 2022 bygger kartläggningen på resultat från två enkätundersökningar, riktade till socialtjänst- respektive utbildningsförvaltningarna i samtliga kommuner i Sverige. Det var något färre kommuner som besvarat enkäterna den här gången – 55 procent jämfört med 66 procent 2019. En dryg femtedel av kommunerna har uppgett kännedom om sammanlagt 159 misstänkt eller konstaterat bortförda personer under 2022 (det är endast socialtjänstförvaltningarna som svarat på frågor om kännedom om bortförda personer). Att inte en större andel kommuner uppgett kännedom om bortförda personer, anses bero på att inte alla fall av bortföranden kommer till kommunernas kännedom, det vill säga att det finns ett mörkertal. Av de 159 misstänkt eller konstaterat bortförda personerna var 91 flickor/kvinnor, 62 pojkar/män och i 6 fall var könet okänt. Nio av tio fall under 2022 gällde bortförda barn. I 6 av 10 fall kände socialtjänsten till situationen kring barnet innan bortförandet skedde, ansökan om utreseförbud var gjord i knappt vart fjärde fall för dessa barn. I en övervägande majoritet av fallen (105) uppges orsaken till det misstänkta eller konstaterade bortförandet vara att undkomma myndighetsbeslut/undvika myndighetsinblandning i familjen. Polisanmälan har gjorts i relativt få fall.

Trots socialtjänstens lagstadgade ansvar att utan dröjsmål utreda barns behov av skydd och andra insatser är det endast 38 procent av de socialförvaltningar som svarat på frågan (N=156) som uppger att det har rutiner för att hantera misstänkta bortföranden. Bland de

utbildningsförvaltningar som svarat på denna fråga (N=158) är det en betydligt högre andel som uppger att de har sådana rutiner (61%). Utifrån rapportens slutsatser lämnas följande rekommendationer:

- Utredda möjligheten att införa ett nationellt inrapporteringssystem för misstänkt och konstaterat bortförda, med rapporteringsskyldighet för kommuner och andra myndigheter. Detta i syfte att öka kunskapen om omfattningen av bortföranden.
- Utredda möjligheten att ge särskilt angivna myndigheter uppgiftsskyldighet rörande uppgifter om bortföranden och annan utsatthet för hedersrelaterat våld och förtryck genom en förordning.
- Utvidga lagstiftningen kring utreseförbud samt genomföra övriga förslag i promemorian Ett utvidgat utreseförbud för barn, Ds 2022:9, i enlighet med Länsstyrelsen Östergötlands remissvar på promemorian.
- Genomföra en översyn av de sekretessbrytande bestämmelserna i OSL. Detta i syfte att ge socialnämnden möjlighet att göra en polisanmälan i fler fall som rör hedersrelaterad brottslighet, inklusive brott på förberedelsestadiet.

Jämställdhetsmyndighetens kartläggning

Jämställdhetsmyndigheten har fått ett särskilt uppdrag från regeringen att kartlägga och sprida kunskap om hedersförtryck samt annat våld och förtryck som personer med koppling till Sverige har erfarit under utlandsvistelse. Syftet med uppdraget är att sammanställa och analysera individers berättelser för att bidra till utvecklingen av förebyggande och behandlande insatser i Sverige. Intervjustudier med yrkesverksamma har genomförts liksom dokumentstudie av LVU-domar, internationell utblick och forskningssammanställning. Även underlag och rapporter från andra myndigheter ligger till grund för analyserna. En slutrapport lämnades till regeringen den 1 oktober 2023.

I slutrapporten konstateras att barn och unga som förs bort är en heterogen grupp, där syftet med bortförandet skiljer sig åt. Det är inte ovanligt att det finns flera olika orsaker och syften med ett bortförande. Jämställdhetsmyndigheten kan dock konstatera att det finns gemensamma drag hos de bortföranden som har kartlagts inom ramen för uppdraget. Det fysiska våldet är ofta systematiskt och har skett under hela barnets uppväxt. Ofta används tillhyggen och våldet är i flera fall att betrakta som mycket grovt, med våld mot huvud och strypgrepp som lett till skador som krävt sjukhusvård. Barn som lever i en hederskontext beskrivs även utsättas för olika former av systematisk psykisk misshandel och i vissa fall sker det i kombination med fysiskt våld. Dokumentstudien av LVU-domar visar att många av barnen kan beskrivas som multiutsatta. I samma studie framkommer att det i 22 procent av ärendena förekommit direkta dödshot från närstående eller att barn upplevt en rädsla för att dödas. Vid tidpunkten för bortförandet är utsattheten i många fall känd av en eller flera myndigheter. Ofta har skola och socialtjänst under en längre period haft information om att det finns problem i den aktuella familjen. Det förekommer att barn förs bort vid upprepade tillfällen under uppväxten. En ökande trend av att hela syskonskaror förs bort tillsammans eller i nära anslutning till varandra har observerats. Flera yrkesverksamma som Jämställdhetsmyndigheten har intervjuat uppger att förståelsen för att ett ärende är hedersrelaterat kan ha kommit först när barnet eller den unga vuxna redan har förts bort. De uppger vidare att de vanligaste riskfaktorerna för bortföranden är förekomst av hedersförtryck samt utsatthet för fysiskt våld. Eventuella faktorer som kan ha utlöst själva bortförandet har också efterfrågats och

den vanligaste utlösande faktorn visade sig i de aktuella intervjuerna vara ett myndighetsbeslut eller ett nära förestående myndighetsbeslut. I studien av LVU-domar framkommer att socialtjänsten endast i ett fåtal fall använt sig av någon riskbedömningsmodell. Majoriteten av de yrkesverksamma som intervjuats uppgav att de i sin kommun saknar tillräckliga rutiner och riktlinjer, resurser och kompetens för att hantera denna typ av ärenden.

Ett antal rekommendationer lämnades till regeringen redan i samband med den delrapport som släpptes under 2022 och som byggde på en intervjustudie med yrkesverksamma. Bland annat föreslogs att utreda införande och utformning av ett nationellt inrapporteringsystem för bortföranden/ofrivilliga utlandsvistelser, i syfte att kartlägga omfattningen. Tills ett sådant system är på plats uppmanas varje skola i Sverige föra egen statistik över bortförda/saknade elever. Ytterligare rekommendationer som lämnades var exempelvis att socialtjänstens arbete med hot-, risk- och skyddsbedömningar ska utvecklas och förbättras.

I slutrapporten konstaterar Jämställdhetsmyndigheten att det inom ramen för uppdraget framkommit problem på systemnivå som gäller såväl barn och unga som utsätts för våld av närstående som bortförda barn och unga. Bortförda barn och unga uppges vara en del i en större problematik kring hedersrelaterat våld och förtryck och våld mot barn. Vilka barn det är som kan komma att föras bort är inte alltid tydligt. Att i ett tidigare skede identifiera barn som lever i utsatthet och som senare kan hamna i ett läge då de riskerar att föras bort, anges vara viktigt. Jämställdhetsmyndigheten lämnar i slutrapporten ett antal rekommendationer som tar ett bredare grepp kring problem som påverkar förebyggande och behandlande insatser till bortförda barn och unga. Nedan ges några exempel på dessa rekommendationer:

- Inrätta ett nationellt uppföljningssystem av ärenden där ett barn eller en vuxen har blivit bortförd, i likhet med Socialstyrelsens skade- och dödsfallsutredningar.
- De undersökningar som genomförs avseende barns utsatthet för våld bör i större utsträckning inkludera frågor som rör risk för bortförande till annat land.
- Socialtjänst och polis bör i större utsträckning än idag samverka kring riskbedömningar, inte minst när det gäller barn.
- Socialstyrelsen bör förtydliga i riktlinjer och vägledningar att det ska vara en huvudregel att syskon utreds vid förekomst av våld.
- Socialtjänstens ansvar för och möjligheter till långsiktigt stöd och uppföljning behöver förtydligas.

Lokalt kunskapsunderlag

Stadsrevisionens granskning av arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck

Under året har stadsrevisionen granskat stadens arbete mot hedersrelaterat våld och förtryck och en granskningsrapport har publicerats under hösten. Granskningen syftade till att bedöma om förskolenämnden, grundskolenämnden, utbildningsnämnden, socialnämnden Hisingen och socialnämnden Nordost bedriver ett ändamålsenligt arbete mot hedersrelaterat våld och förtryck. Även socialnämnden Centrum har berörts av granskningen genom det samordnande uppdraget i stadens arbete på området, men ingår inte i granskningen för övrigt och bedömningarna gäller därmed inte denna nämnd.

I rapporten framkommer bland annat att det saknas gemensamma stadsövergripande rutiner för samverkan mellan socialtjänsten och förskolor/skolor i ärenden som rör heder. De strukturer som finns för samverkan ser olika ut i stadsområdena och har ett bredare fokus än bara hedersrelaterad problematik. Förutsättningarna för samverkan upplevs i vissa fall ha försämrats och orsaker till detta som nämns är stadens omorganisation och hög personalomsättning. Gällande försvunna elever som kan vara utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck framkommer en splittrad bild av hur omfattande problemet är och vems ansvaret är. Både skolan och socialtjänsten uppger att informationen i dessa ärenden kan bli bättre från båda håll. Det framkommer att en grundskola de senaste två åren systematiskt kartlagt försvunna elever och att det rör sig om drygt 20 elever varje läsår som försvunnit i samband med höstterminens start och som inte kommit tillbaka. I flera fall har skolan misstänkt att det rör sig om hedersrelaterat våld eller förtryck som exempelvis risk för könsstympning eller uppfostningsresor. Skolpersonalen uppger att de gör orosanmälningar när elever försvinner, men upplever att de inte leder till åtgärder. Socialförvaltningarna har i granskningen uppgett att de sällan ansöker om utreseförbud, utifrån att det krävs mycket för att ansökan ska gå igenom och att de upplever att de oftast inte har tillräckligt med underlag för detta, då man måste ha uppgifter som styrker att bortförandet rör sig om just bortgifte eller könsstympning. Enbart generella uppgifter om att barnet förts utomlands, eller planerar att föras utomlands, är inte tillräckliga skäl för att misstänka hedersrelaterad brottslighet.

Stadsrevisionens sammanvägda bedömning är att alla nämnder behöver utveckla arbetet, även om det noteras att nämnderna har kommit olika långt. Bedömningen är att det finns ett strategiskt arbete i staden med frågorna genom att det finns en plan för arbetet, ett stödcentrum och resursteam heder, men att arbetet inte bedöms fungera fullt ut i praktiken. Utifrån granskningens iakttagelser lämnar revisionskontoret åtta rekommendationer vilka är:

- Samtliga granskade nämnder rekommenderas att säkerställa att personalen får kompetensutveckling i vad hedersrelaterat våld och förtryck innebär.
- Förskolenämnden, grundskolenämnden, socialnämnden Hisingen och socialnämnden Nordost rekommenderas att säkerställa att det vidtas adekvata åtgärder om det framkommer att personal upprätthåller hedersnormer och inte främjar mänskliga rättigheter och grundläggande demokratiska värderingar.
- Förskolenämnden och grundskolenämnden rekommenderas att upprätta rutiner för hur personalen kan upptäcka och hur de ska agera vid misstanke om att ett barn eller en elev är utsatt för hedersrelaterat våld och förtryck.
- Socialnämnden Hisingen och socialnämnden Nordost rekommenderas att vidta åtgärder för att säkerställa att ärenden som avser hedersrelaterat våld och förtryck registreras korrekt i verksamhetssystemet.
- Socialnämnden Hisingen och socialnämnden Nordost rekommenderas att säkerställa att resursteamens kunskap och erfarenheter tas tillvara på ett effektivt sätt.
- Socialnämnden Hisingen och socialnämnden Nordost rekommenderas att i samråd med förskolenämnden, grundskolenämnden och utbildningsnämnden upprätta rutiner för samverkan i ärenden som rör hedersrelaterat våld och förtryck.

- Socialnämnden Hisingen och socialnämnden Nordost rekommenderas att säkerställa att det sker en återkoppling till den som gjort en orosanmälan om en utredning har inletts, inte inletts eller redan pågår (om anmälaren angett att hen önskar en sådan återkoppling).
- Förskolenämnden, grundskolenämnden och socialnämnden Hisingen rekommenderas att följa upp och utvärdera arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck.

Uppföljning av plan mot hedersrelaterat våld och förtryck

Under året har också en fördjupad kartläggning av sex planer på området Mänskliga rättigheter genomförts och där planen mot hedersrelaterat våld och förtryck, vars giltighetstid gick ut 31 december 2023, varit en av dem. Av uppföljningen framkommer följande:

Göteborgs Stads arbete för att motverka HRVF har på ett påtagligt sätt intensifierats och utvecklats under planperioden. Som konstaterats är en relativt stor del av den struktur som utformats och de förflyttningar som gjorts, sprungna ur uppdrag vid sidan av planen samtidigt som en del av planens aktiviteter förstärker och överlappar dessa insatser. Under uppföljningen har planens betydelse som styrsignal och kunskapskälla återkommande lyfts av medarbetare och verksamheter. Av de tio undersökta aktiviteterna bedöms tre genomförda, fem delvis genomförda och två inte genomförda. (sid 39)

Resursteamerna heder uppges på ett aktivt sätt ha bidragit i flera av planens insatser, exempelvis genom de kompetenshöjande och konsultativa insatserna till yrkesverksamma, ett brett utåtriktat informationsarbete samt i möten med personer i hederskontext. Regionalt stödcentrum heder har haft en stor efterfrågan på konsultation och rådgivning till målgruppen. Stödet till utsatta konstateras ha förbättrats under planperioden genom ökat fokus, större kompetens och delvis bättre samverkan. Att genomföra kompetenshöjande insatser har omhändertagits på ett aktivt sätt av bland annat Regionalt stödcentrum heder, Resursteam heder och Kompetenscentrum för våld i nära relationer. Det uppges ha funnits ett stort fokus på arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck i staden - medialt som politiskt med flertalet politiska uppdrag och en återkommande medial bevakning.

Kartläggningen av bortförda barn

2018 gjordes för första gången en sammanställning rörande saknade barn utifrån en hedersrelaterad problematik, underlaget hämtades då in från skolförvaltningarna. Det var svårt att få en heltäckande bild av situationen och inget gemensamt resultat för staden presenterades. Kommunfullmäktige ansåg därefter att ansvaret för detta arbete behövde utredas och ingen kartläggning genomfördes 2019. Utredningen kom fram till att socialtjänsten var den verksamhet som hade bäst förutsättningar att samla statistik på individnivå. Kommunfullmäktige gav därför, 2020-03-19, stadsdelsnämnderna i uppdrag att ta fram rutiner och sammanställa statistik över individer som förs ut ur landet på grund av hedersrelaterade anledningar. Sedan omorganisationen i staden överfördes uppdraget till de fyra socialförvaltningarna. Socialnämnden Centrum har fått i uppdrag av avdelningscheferna barn och unga i socialförvaltningarna att samla in och sammanställa

de fyra förvaltningarnas uppgifter. Kartläggningarna 2020, 2021 och 2022 visade på nio, tio respektive elva bortförda barn utifrån en misstänkt eller konstaterad hedersrelaterad problematik.

Resultat

Uppgifter har hämtats in från socialförvaltningarna genom en enkät. Under året har en gemensam uppföljning av arbetet med kartläggningen gjorts, vilket har resulterat i en del förändringar i enkäten. De ändringar som har skett är följande:

- Åldern på barnen/de unga har ändrats från 0-21 år till 0-17 år. Det har gjorts utifrån önskemålet att kartläggningen ska fokusera på de som är barn i laglig mening och därmed omyndiga.
- Angående frågan ”Orsak/syfte till bortförandet” har svarsalternativet ”Undkomma inblandning av myndigheter” lagts till.
- Angående frågan ”Om barnet återvänt igen på vilket sätt kunde det ta sig tillbaka?” har svarsalternativet ”Med hjälp av myndigheter där socialtjänsten i Göteborgs Stad **inte** varit en av parterna” lagts till.
- Frågan om ”Antal utfärdade utreseförbud?” har lagts till.

Den tidsperiod som uppgifterna gäller är 2022-10-01 till 2023-09-30. Alla fyra socialförvaltningar har skickat in ett svar. Resultatet av årets kartläggning redovisas i tabellen nedan. Föregående års kartläggning visade på tio bortförda barn. Vilket land barnen först bort till redovisas inte, utifrån skälet att minska risken att kunna identifiera barnen.

Redovisning bortförda barn och unga i enkäten 2023 (mätperiod 2022-10-01 till 2023-09-30)	
	Antal
Antalet barn och unga som rapporterats frånvarande från skolan och där man misstänker bortförande av hedersrelaterad orsak	23
Totala antalet familjer (fler barn igår i varje familj)	11
Ålder	
• 0-5 år	4
• 6-11 år	9
• 12-17 år	10
Kön	
• Flicka	9
• Pojke	14
• Annan könsidentitet	
Orsak/syfte till bortförandet	
• Könstympning	
• Bortgifte	1
• Uppfostran	1
• Undkomma inblandning av myndigheter	
• Annan orsak	
- Barnen tagits från mamman i utlandet (inkluderat uppgifter om våld)	6
- mamma tilläts inte resa hem från släkt i utlandet (misstanke om våld)	2
- mamma tog barnen till sin släkt mot pappans vilja	2
• Orsaken okänd	11
Tidpunkt för bortförandet	
• I samband med skollov	15
• Övrig period	5

Redovisning bortförda barn och unga i enkäten 2023 (mätperiod 2022-10-01 till 2023-09-30)	
• Vet ej	3
Antal barn där utredning inletts	23
• varav pågående utredning	10
• varav avslutad utredning	13
Antal barn där polisanmälan har gjorts (gäller bara ärenden där man misstänke om bortgifte och könsstympning)	0
Var befinner sig barnet idag?	
• Antal barn som fortfarande är bortförda	16
• Antal barn som kommit tillbaka igen	4
• Antal barn där information saknas om barnet är tillbaka eller inte	3
Om barnet återvänt på vilket sätt kunde det ta sig tillbaka?	
• På egen hand utan hjälp av myndigheter.	1
• Med hjälp av myndigheter där socialtjänsten i Göteborgs Stad varit en av parterna.	3
• Med hjälp av myndigheter där socialtjänsten i Göteborgs Stad inte varit en av parterna.	
Antal utfärdade utreseförbud	3

Socialförvaltningarna har rapporterat om att man fått kännedom om totalt 23 barn och unga (11 olika familjer) som man någon gång under perioden 2022-10-01 till 2023-09-30 har förts ut ur landet. Det aktuella kartläggningsuppdraget har sin utgångspunkt i att det skall finnas misstänkt eller konstaterad hedersrelaterad problematik.

Rapporteringen visar en osäkerhet gällande vilka grunder man bedömer ligger till grund för bortförandet. I endast ett (1) fall har man angett ett skäl som medför brottslig gärning, vilket är bortgifte och i ytterligare ett (1) ärende är skälet uppfostran. I tio fall framgår att bortförandet beror på ”Annan orsak”, vilket exempelvis handlar om vårdnadstvist eller flytt till förälders hemland mot ena vårdnadshavarens vilja, det framgår också misstänke om våld och hot, men inte att det nödvändigtvis behöver vara hedersrelaterat. För hela elva barn svarar man att orsaken till bortförande okänd.

Oavsett orsak till bortförande så rör det sig i enkäten om barn som antas ha förts utomlands. De flesta barnen, 19 barn, som rapporterats saknade går i grundskolan bara fyra barn är i förskoleåldern.

Vid kartläggningens genomförande uppgavs 16 av barnen vara fortsatt borta, fyra hade kommit tillbaka igen medan det i tre fall saknas information om barnet är tillbaka igen eller inte. Av de barn som kommit tillbaka igen, har ett gjort det på egen hand utan hjälp från myndigheter och tre har gjort det med hjälp av myndigheter, där socialtjänsten i Göteborgs Stad varit en av parterna. De fyra socialtjänstförvaltningarna har tillsammans fattat beslut om tre utreseförbud under de 12 månader som kartläggningen gäller.

Förvaltningens bedömning

Ovanstående sammanställning visar de uppgifter som kommit in från socialförvaltningarna via en utskickad enkät i oktober 2023, avseende uppgifter för perioden 221001 – 230930. Det är totalt 23 barn som i enkäterna uppges vara bortförda till utlandet under de tolv månader som kartläggningen omfattar. Det aktuella kartläggningsuppdraget har sin utgångspunkt att det skall finnas misstänkt eller konstaterad hedersrelaterad problematik. Den information som lämnats in i år är mindre konkret vad det gäller orsak till bortförande. Rapporteringen visar att det också kan finnas alternativa förklaringar till bortförande, som exempelvis vårdnadstvister eller våld och hot som inte nödvändigtvis behöver vara kopplat till hedersproblematik.

En orsak till att fler bortförda barn rapporteras i kartläggningen i år är sannolikt, att det långsiktiga arbetet med att utbilda och informera om hedersproblematik, börjar ge resultat. Därmed uppmärksammas fler barn, som utan känd orsak uteblir från skolan. Det ökade antalet kartlagda bortförda barn kan också bero på att fler familjer lämnar Sverige med sina barn, men där det också kan finnas andra orsaker än hedersproblematik.

Positivt i år, jämfört med de första årens kartläggning, är att man inlett utredning för samtliga barn, i tio fall var utredningen pågående vid tidpunkten för insamlandet av uppgifterna. Ingen polisanmälan är gjord, vilket skulle kunna förklaras av att det endast i ett fall är bortgifte som kopplas till bortförande av hedersskäl, inget fall av misstänkt könsstypning har rapporterats.

Samtidigt som vi bedömer att det möjligen kan ingå några barn i kartläggning, som förts bort av andra skäl än heder, så visar den nationella kartläggningen, som Länsstyrelsen i Östergötland nyligen genomfört, att inte alla fall av bortföranden kommer till myndigheternas kännedom. Vi kan därför anta att det finns ett mörkertal, vid sidan av det som framkommer i enkätsvaren.

Vi har sedan tidigare år erfart att det finns ett antal utmaningar med att samla in den typen av uppgifter som kartläggningen bygger på, då det ofta grundar sig i bedömningar av uppgifter som kan vara svåra att verifiera. För att barnen skall ingå i kartläggningen av ”saknade barn på grund av hederproblematik” krävs antingen förkunskap kring barnen och familjens situation hos berörda myndigheter eller fortsatt utredning av familjen. Detta om man skall kunna säkerställa att det rör sig om ett bortförande där barnet riskerar att utsättas för påtryckningar, våld och brott och att orsaken är just heder. Enbart omständigheten att en familj åkt med sina barn till ett land där exempelvis bortgifte och könsstypning tillämpas, är inte tillräcklig för att koppla till hedersproblematik och de insatser som kan vidtas om hedersproblematik kan tydliggöras. Oklarheter när det gäller orsak gör det också svårare att avgöra om polisanmälan bör upprättas.

Utifrån beskrivna svårigheter, med att avgöra av vilken specifik anledning barnen har förts utomlands, bedömer förvaltningen att uppdraget om att kartlägga saknade barn skulle behöva förändras. En kartläggning som i stället har fokus på saknade barn oavsett anledning, kan även inrymma annan problematik. Om man breddar perspektivet blir den grundläggande frågan i stället om barn som saknas i skolorna och inte uppfyller sin skolplikt. Med det perspektivet bör det övervägas om skolorna skall ha huvudansvaret för att kartlägga och rapportera, då det är de som har ansvaret att först agera då skolplikten inte uppfylls.

Ovanstående förändring skulle dock inte betyda att det är mindre viktigt för socialtjänsten att utreda om det finns en hedersrelaterad problematik med i bilden då barn uteblir från skolan. Detta då bortförande av hedersskäl innebär särskilda utmaningar, för den utsatta individen som blir utsatt och för socialtjänsten som har ansvar att agera och handlägga dessa ärenden.

Ett ökat ansvar för förskola och skola att själva kartlägga saknade elever och själva agera vid frånvaro, tar självklart inte heller bort ansvaret att också anmäla till socialtjänsten om frånvaron från skolan innebär oro för barnet, oavsett orsak till oron. Skola och förskola är oftast de aktörer som först uppmärksammar att barnen är saknade. Vid orosanmälan finns det skäl att särskilt beakta situationer där man misstänker att barnet riskerar att föras utomlands, då det är betydligt svårare för svenska myndigheter att erbjuda barnet stöd och hjälp när de väl har förts ut ur landet. I största möjliga utsträckning behöver arbetet inriktas på att förhindra att bortförande överhuvudtaget sker.

Staden arbetar kontinuerligt med kompetensutveckling kring hedersproblematik för att tidigt kunna identifiera tecken på barns utsatthet. En fungerande samverkan både internt i staden och med andra myndigheter är en förutsättning för att lyckas i arbetet både med att förhindra att barn förs utomlands samt med att försöka få hem redan bortförda barn. Uppföljningen av stadens plan för arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck visar att stadens arbete med hedersfrågor har utvecklats och intensifierats under de senaste åren. Stadsrevisionen konstaterar i sin granskning att det finns ett strategiskt arbete på området men att arbetet dock inte fungerar fullt ut i praktiken och att de granskade nämnderna därför behöver utveckla sitt arbete. Man konstaterar bland annat att det saknas gemensamma rutiner i staden för samverkan mellan socialtjänsten och förskolor/skolor i ärenden som rör specifikt heder och rekommenderar att sådana rutiner tas fram och implementeras hos båda parter. Samverkan med externa aktörer såsom exempelvis Polismyndigheten och Utrikesdepartementet är också viktigt när det gäller bortförda barn och bedömningen är att detta finns idag även om det går att utveckla ytterligare. Det finns även en samverkan med bland annat Gränspolisen och Swedavia kopplat till Landvetter flygplats, i syfte att kunna förebygga och förhindra bortföranden av barn i hederskontext. Resursteam heder och Regionalt stödcentrum heder är verksamheter som erbjuder stöd till både utsatta personer och stadens yrkesverksamma i hedersrelaterade ärenden och det är viktigt att deras kompetens tas tillvara på ett effektivt sätt. Mycket arbete är således gjort i staden, men det finns också fortsatta utmaningar för staden i arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck och med bortförda barn i stort som behöver fortsätta utvecklas. Den nuvarande planen mot hedersproblematik och revisionsrapportens rekommendationer ger stöd och riktning i det arbetet.

Socialförvaltningen Hisingen

Christina Alvelin
Förvaltningsdirektör